

Nagorodi im. V.Simonenka // Smoloskip. Zhurnal ukrayinskoyi molodi. – 1968. – № 1 (120). – sichen–lyutiy.

2. Borovik M. Ukrayinsko-kanadska presa ta yiyi znachennya dlya ukrayinskoyi menshini v Kanadi / M.Borovik. – Myunhen, 1977. – 341 s.

3. V–vo “Smoloskip” vidalo knizhku poeziy Vasilya Goloborodka “Letyuche vikontse” // Svoboda. – 1970. – № 83. – 9 travnya [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : <http://www.svoboda-news.com/arkiv/pdf/1970/Svoboda-1970-083.pdf>

4. Dubinyanska Ya. Osip Zinkevich: povernennya emigranta / Ya.Dubinyanska // Dzerkalo tizhnya. – 2001. – № 27 (351). – 21 lipnya [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/osip_zinkevich_povernennya_emigranta.html

5. MAUSD. – Listuvannya O.Zinkevicha z V.Lazovinskim. – List O.Zinkevicha do V.Lazovinskogo vid 7 listopada 1969 r.

6. Tam samo. – List O.Zinkevicha do V.Lazovinskogo vid 29 listopada 1969 r.

7. Tam samo. – List O.Zinkevicha do V.Lazovinskogo vid 14 grudnya 1969 r.

8. Tam samo. – Domovlennya mizh Pershoju Ukrayinskoyu Drukarneyu u Frantsiyi i Ukrayinskim Vidavnistvom “Smoloskip” im. V. Simonenka v spravi druku knizhki E.Sverstyuka “Sobor u rishtovanni”, 14 grudnya 1969 r.

9. Tam samo. – List O.Zinkevicha do V.Lazovinskogo vid 18 sichnya 1970 r.

10. Tam samo. – List V.Lazovinskogo do O.Zinkevicha vid 18 bereznya 1970 r.

11. Tam samo. – List V.Lazovinskogo do O.Zinkevicha vid 27 bereznya 1970 r.

12. Tam samo. – List O.Zinkevicha do V.Lazovinskogo vid 29 bereznya 1970 r.

13. Tam samo. – List O.Zinkevicha do V.Lazovinskogo vid 31 bereznya 1970 r.

14. Tam samo. – List O.Zinkevicha do K.Lazovinskoyi vid 12 travnya 1970 r.

15. Tam samo. – List O.Zinkevicha do V.Lazovinskogo vid 12 travnya 1970 r.

16. Tam samo. – Rozchislennya. 26 travnya 1970 r.

17. Tam samo. – List O.Zinkevicha do V.Lazovinskogo vid 26 travnya 1970 r.

18. Tam samo. – List O.Zinkevicha do V.Lazovinskogo vid 2 chervnya 1970 r.

19. Tam samo. – List O.Zinkevicha do V.Lazovinskogo vid 18 zhovtnya 1970 r.

20. Tam samo. – Domovlennya mizh Pershoju Ukrayinskoyu Drukarneyu u Frantsiyi i Ukrayinskim Vidavnistvom “Smoloskip” im. V.Simonenka v spravi druku troh knizhok, 11 listopada 1970 r.

21. Tam samo. – List O.Zinkevicha do V.Lazovinskogo vid 11 listopada 1970 r.

22. Tam samo. – Proekt lista do Provodu ukrayinskih natsionalistiv, 1971 r.

23. Tam samo. – List V.Lazovinskogo do O.Zinkevicha vid 15 sichnya 1971 r.

24. Tam samo. – List O.Zinkevicha do V.Lazovinskogo vid 21 sichnya 1971 r.

25. Tam samo. – List V.Lazovinskogo do O.Zinkevicha vid 20 lyutogo 1971 r.

26. MAUSD. – Listuvannya O.Zinkevicha z V.Mulikom. – List V.Mulika do O.Zinkevicha vid 8 sichnya 1971 r.

27. Tam samo. – List O.Zinkevicha do V.Mulika vid 16 sichnya 1971 r.

28. Tam samo. – List V.Mulika do O.Zinkevicha vid 13 lyutogo 1971 r.

29. Tam samo. – List O.Zinkevicha do V.Mulika vid 24 lyutogo 1971 r.

30. Neduzhko Yu. Borotba ukrayinskoyi diaspori za religiynu svobodu v Ukraini (druga polovina 70–h – 80–ti rr. XX st.) / Yuriy Neduzhko // Istoriya Ukraini. Malovidomi imena, podiyi, fakti: zbirnik statey. – K. : Institut istoriyi Ukraini NAN Ukraini, 2008. – Vip.33. [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : <http://www.info-library.com.ua/books-text-10563.html>

31. Neduzhko Yu. Borotba ukrayinskoyi diaspori krayin zahodu za prava lyudini v Ukraini (ser. 70 – poch. 80–h pp. XX st.) / Yuriy Neduzhko // Spilniy proekt Natsionalnogo universitetu “Kievo–Mogilyanska akademiya” i vidavnistva “Mandrivets”. Vseukrayinskiy naukoviy zhurnal “Mandrivets” [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Mandriv/2007_6

/Neduzhko.pdf

32. Ruh oporu v Ukraini 1960–1990 [Tekst]: entsikl. dovid. / Muzei-arkhiv i dokum. tsentr ukr. samvidavu pri vid–vi “Smoloskip”; golov. red. Osip Zinkevich. – Kiyiv: Smoloskip, 2010. – 803 s.

33. Simkiv O. Reaktsiya svitovoyi gromadskosti na porushennya prav lyudini v URSR (1976–1985 rr.) / O.Simkiv // Ukrayinskiy vizvolniy ruh: Institut ukrayinoznavstva im. I.Krip'yakevicha NAN Ukraini, Tsentr doslidzhen vizvolnogo ruhu. – Lviv, 2013. – Zbirnik 18. – S. 228–251.

Omelkovets A. Ya., post graduate student of Mykhailo Hrushevsky Institute of Ukrainian Arthrography and Source Studies of National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine, Kiev), s_hermelin@ukr.net

The cooperation of the Publishing House “Smoloskip” named after Vasyl Symonenko with the first Ukrainian Printing House in France in the late 1960s – early 1970s

The aim of the work is to investigate the cooperation of the Publishing House “Smoloskip” with the first Ukrainian Printing House in France and its director V. Lazovinskyi associated with the publication of Ukrainian dissidents’ works.

The following methods were used: concrete historical systematic analysis and synthesis.

It was established that the Publishing House “Smoloskip” needed help from allies in the field of publishing at the beginning of its activity. The acquaintance of O. Zinkevych with the director of the First Ukrainian Printing House in France promoted it, besides financial capability of young Publishing House “Smoloskip” prevented cooperation with other partners. However, the workers of the Publishing House “Smoloskip” faced came across another problems: overstating the printing house prices for printing, poor quality and untimely release of books. Only dissatisfaction with the activities of the First Ukrainian Printing House by representatives of the “local conference of units Ukrainian national unity in France” and determination of this matter for consideration of Ukrainian Nationalists and O.Zinkevych’s moderation and prudence in talks with V.Lazovinskyi allowed to solve these problems of Publishing House “Smoloskip”.

Keywords: O. Zinkevych “Smoloskip”, the First Ukrainian Printing House in France, dissidents.

Омельковец А. Я., аспирант, Институт украинской археографии и источниковедения Национальной академии наук Украины (Украина, Киев), s_hermelin@ukr.net

Сотрудничество издательства “Смолооскип” имени Василия Симоненко с Первой Украинской Типографией во Франции в конце 1960–х – начале 1970–х годов

Целью статьи является исследование сотрудничества издательства “Смолооскип” с Первой Украинской Типографией во Франции и ее директором В. Лазовинским, связанного с изданием произведений украинских диссидентов.

В работе использованы следующие методы: конкретно-исторический, системного анализа и синтеза.

Установлено, что издательство “Смолооскип” в начале своей деятельности требовало помощи от союзников в области издательского дела. Знакомство О. Зинкевича с директором Первой Украинской Типографии во Франции способствовало этому, к тому же финансовая состоятельность молодого издательства “Смолооскип” делала невозможным сотрудничество с другими партнерами. Однако и здесь “смолооскиповцы” столкнулись с проблемами в виде завышения типографией цен на печать, неудовлетворительным качеством и несвоевременным выходом книг. Только недовольство деятельностью Первой Украинской Типографии со стороны представителей “Зональной конференции клеток Украинского Национального Единства во Франции” и вынесения этого вопроса на рассмотрение Провода украинских националистов, а также умеренность и взвешенность О. Зинкевича в переговорах с В.Лазовинским позволили решить эти проблемы издательства “Смолооскип”.

Ключевые слова: О. Зинкевич, “Смолооскип”, Первая Украинская Типография во Франции, диссиденты.

* * *

УДК 94(477):336.711/.713“2000/2008”

Резнік І. С.

аспірант, Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), lexh2009@ukr.net

**РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
В 2000–2008 РР.**

Метою статті є реконструкція і порівняння процесу розвитку вітчизняної банківської системи у 2000–2004 та 2005–2008 рр. і з’ясування ступеня впливу на його перебіг політичної кризи кінця 2004 р. При написанні статті використовувались такі методи наукового пізнання: аналіз, синтез, порівняння, системно-структурного аналізу, дедукції, індукції.

Автор дійшов висновку, що досліджувані періоди мають багато спільних позитивних і негативних рис. Обидва починалися з подолання наслідків криз (економічної 1998–1999 рр. і політичної 2004 р. відповідно) й ознаменувалися подальшим динамічним розвитком вітчизняної банківської системи, що відбувався за сприятливої соціально-економічної кон'юнктури. Так само, для обох періодів властиве збереження низки системних проблем, що виникли ще на початку 1990-х років. Водночас, вони мають й чимало відмінних рис, що визначали специфіку перебігу соціально-економічних процесів у той час. Автор підкреслює, що НБУ відіграв вирішальну роль у стабілізації ситуації в країні та створенні умов для динамічного економічного розвитку. Дослідження надає цінну інформацію, що допоможе краще зрозуміти витоки і природу явищ, що відбуваються в банківській сфері у наш час.

Ключові слова: історія України, банківська система, Національний банк України, комерційні банки.

Питання адекватності діяльності НБУ та комерційних банків і визначення шляхів її удосконалення знаходяться сьогодні в центрі економічного, політичного і соціального життя країни. Провідні західні спеціалісти з подолання кризових явищ вважають, що розвиток економіки в найближчій перспективі значною мірою визначатиметься розвитком банківської системи. Це означає, що питання банківського будівництва повинні перебувати в центрі уваги й українських урядовців. Від їх розв'язання залежить майбутнє країни. Але при формуванні сучасної банківської системи необхідно спиратися на знання та досвід попередніх років, аналізувати допущені помилки і уникати їх повторення. Тому всебічне дослідження і порівняння основних тенденцій розвитку української банківської системи за президентства Л. Кучми та В. Ющенка сприятиме вдосконаленню законодавства, що регулює взаємовідносини між державою, банківським сектором і населенням.

Зазначена проблема в історичній науці розроблена вкрай недостатньо. Це пов'язано з тим, що, по-перше, даний період охоплює події, які відбувались в недалекому минулому, по-друге, його дослідженням займались переважно економісти. Тобто історія банківської системи в цей період ніким цілеспрямовано не досліджувалась. Хоча багато авторів в своїх історико-економічних працях висвітлили окремі аспекти проблеми (І.О. Лютий, С.К. Реверчук, І.І. Д'яконова, Б.П. Адамик, М.А. Швайка та ін.), існує потреба історичної реконструкції процесу розвитку української банківської системи у 2000–2008 рр.

Після фінансової кризи 1998–1999 рр. банківська система України відновлювалася досить динамічно. Цьому сприяла тривала макроекономічна стабільність та прискорені темпи економічного зростання. Якщо на кінець 1998 р. частка чистих активів банківської системи (скоригованих на резерви за активними операціями) становила 19,5% ВВП, то вже на кінець 2003 р. вона зросла майже вдвічі і сягнула 38,1% ВВП [1, с. 11].

Протягом 2000–2001 рр. за активної участі НБУ на чолі з Володимиром Стельмахом відбувалась стабілізація ситуації. Верховна Рада України прийняла нову редакцію закону “Про банки і банківську діяльність” і закон “Про фінансові послуги і державне регулювання ринку фінансових послуг”. Це був період реорганізації банків, посилення контролю їхньої діяльності з боку НБУ, підвищення конкурентоспроможності та стабільності банківської системи, що ознаменувався низкою кадрових, управлінських і технічних удосконалень. Правління

НБУ остаточно затвердило новий порядок регулювання діяльності комерційних банків [2, с. 74], що свідчило про підвищення рівня державного контролю за ними і зменшення ризику для вкладників. Головною метою в цей період було проведення комплексу економічних, управлінських, організаційних, кадрових, технологічних перетворень для забезпечення ефективних умов функціонування комерційних банків як стабільного фінансового інституту, здатного стати лідером на ринку фінансових послуг. Економічна ситуація в Україні в 2000–2004 рр. характеризувалася позитивними результатами: макроекономічні показники України загалом були позитивними, спостерігались високі темпи економічного зростання, низький рівень інфляції, поліпшення міжнародних позицій зі створенням умов для закріплення макроекономічної стабільності, зросла роль НБУ в інтенсифікації наглядової діяльності [3, с. 59]. Одночасно НБУ створив обов'язкові резерви з активних операцій банків, оскільки станом на 01.04.2000 р. у банківській системі налічувалося 69 проблемних банків, а загальна кількість функціонуючих банків скоротилася з 176 до 161. Позитивний ефект від діяльності НБУ підсилювався вдалою реалізацією урядової програми “Реформи заради добробуту”, що дозволила Кабінету Міністрів В. Ющенка домогтися позитивної динаміки в економіці. Зокрема, вперше за роки незалежності в Україні спостерігався стабільний приріст ВВП. Також був запроваджений новий механізм розрахунків і платежів до місцевих і центрального бюджетів, що дало змогу оздоровити ситуацію на енергоринку, відмовитись від практики здійснення бартерів і запозичень, підвищити рівень бюджетних надходжень, збільшити соціальні витрати. Впродовж року в Україні була ліквідована бюджетна заборгованість із виплати зарплатні, стипендій і пенсій. Цей період характеризується активною діяльністю НБУ у подоланні інфляційних процесів. У банківській системі спостерігались позитивні тенденції, вона продовжила набувати рис ринкового типу, в державі активно реєструвались іноземні банки та їхні представництва.

Протягом 2001–2004 рр. відбувався справжній підйом української банківської системи. Хоча за цей період було ліквідовано 32 банки, а створено лише 24, зате кількість активних банківських операцій збільшилася у 5,2 рази, капіталу – в 4,1 рази, внесків населення – у 5 разів (що свідчить про значне підвищення рівня довіри населення до вітчизняної банківської системи і передусім – до НБУ). При цьому показники зростання банківської системи у декілька разів перевищували такі якісні характеристики як рівень капіталізації, рентабельність, фінансова стійкість.

В умовах відносної нерозвиненості фінансового ринку України саме комерційні банки стали основними його гравцями, і їх вплив продовжував зростати. Статистичні дані, надані НБУ, підтверджують покращення стану комерційних банків у цей період часу:

– в 2000 р. було 195 зареєстрованих банків (для порівняння в 2001 р. – 189, в 2002 р. – 182, в 2003 – 179, в 2004 – 181);

– з них діючі банки в 2000 р. становили 75% – 153 із 195 існуючих банків (2001 р. – 152, 2002 р. – 157, 2003 р. – 158, 2004 р. – 160 діючих установ);

– у стадії ліквідації перебувало 38 банків (2001 р. – 35, 2002 р. – 24, 2003 р. – 20, 2004 р. – 20);

– з усіх діючих в 2000 р. банків з іноземним капіталом нараховувалося 22 (у наступні роки 21, 20, 19 і 19 відповідно), у тому числі 7 – зі 100% іноземним капіталом. Також станом на 2004 р. з 20-ти найбільших банків СНД 3 були українськими, що свідчить про успішний розвиток вітчизняної банківської системи (ще 12 банків – російські, 3 казахські, 1 білоруський і 1 узбецький) [4, с. 97].

Але попри всі позитивні цифри, які свідчать про успішний розвиток української банківської системи і ефективність діяльності НБУ, деякі дослідники (зокрема, М.А. Швайка і І.О. Лютий) наголошують на великій кількості вад і недоліків у ній. Гальмування процесу ринкових перетворень, серйозні недоліки в діяльності НБУ і комерційних банків при здійсненні кредитно-розрахункових операцій, порушення багатьма з них економічних нормативів, непорядкованість і нестабільність нормативно-правового регулювання визначають необхідність поглиблення банківської реформи [5, с. 132].

Ще однією негативною тенденцією в розвитку вітчизняної банківської системи стало те, що надто довго затягнулась лихварська стадія її розвитку. У час бурхливого банківництва поряд з оновленням економіки України відбулось деградування і занепад сотень підприємств і цілих галузей економіки, тому ця стадія розвитку тепер оцінюється багатьма істориками як період помилок і прорахунків [6, с. 8]. Поки що банківська система не стала основним фінансовим ресурсом економічного росту, засобом наведення порядку у фінансах, не створила умов для того, щоб безперешкодно відбувалися процеси купівлі-продажу товарів, фінансування і кредитування. На жаль, вона від початку не була націленою на обслуговування виробництва, забезпечення процвітання країни, зростання добробуту народу, а втягнута в загальнонаціональні процеси первісного нагромадження капіталу, обслуговування тіньового бізнесу, перекачування за кордон нагромаджених багатств. Більшість банків не переймалися тим, що не працювали тисячі підприємств і мільйони працівників стали безробітними, розпорошеністю капіталу і його нерациональним використанням, платіжною кризою, вони уникали операцій з векселями і намагалися оперувати тільки живими грошми, перетворюючись на контори з швидкого роблення грошей за допомогою операцій з коротким циклом обігу, що базуються на купівлі-продажу. Негативним явищем було і нерациональне розміщення банківських установ на території країни, що склалось в ході розвитку банківської системи. Понад половину (83 зі 160) реально діючих в 2004 р. банків (всього був 181 банк) було зареєстровано в Києві та Київській області, що сконцентрували 75% від усіх активів банківської системи України. Крім цього, ще близько 20% активів було зосереджено в Дніпропетровській, Харківській та Одеській областях. У результаті в районах з високою концентрацією банків створювалося майже 50% валової

доданої вартості країни (з них у Києві понад 15%). Відповідно, 2/3 доходів банківської системи надходило туди. Водночас, у деяких обласних центрах не було жодного великого банку. Сільська місцевість взагалі була повсюдно відрізана від банківських послуг, оскільки ще в 1990-х роках сільська мережа ощадбанків повністю була ліквідована як нерентабельна, а нові банківські установи не були створені. Тобто на селі в той час не було кому обслуговувати населення, мобілізувати кредитні ресурси і кредитами стимулювати виробництво. Допомогти в цій справі могли б кооперативні банки, яких в Україні тоді майже не було, оскільки їх організації і функціонування не були створені сприятливі умови.

Втім, існували численні об'єктивні й суб'єктивні чинники, що в цей період перешкождали нормальному розвитку української банківської системи. Серед перших – дуже низький рівень доходів переважної більшості населення України (грошові доходи з розрахунку на душу населення в грудні 2002 р. становили 340 грн., за прожиткового мінімуму – 342 грн.), збереження недовіри населення до комерційних банків, відсутність справедливої системи гарантування банківських вкладів (оскільки підлягали поверненню лише суми до 1500 грн.), збитковість значної частини підприємств. Українська банківська система була ще не до кінця сформованою, мала істотні перекося у своєму розвитку і функціонуванні. Одні сторони діяльності банків (наприклад, лихварство і грошова спекуляція) були надмірно розвинутими. Інші – недорозвинутими, зокрема операції з векселями і обслуговування виробництва [6, с. 8]. Все це вимагало послідовної роботи у проблемних напрямках задля створення сучасної ефективної банківської системи.

У 2005 р., на думку експертів, розпочався новий етап розвитку банківської системи, що став наслідком “Помаранчевої революції”. Під час неї паніка серед населення призвела до 5%-го відтоку депозитів з банківської системи. З кінця 2004 р. у східній і південній частинах країни спостерігався масовий відтік вкладів. У суспільстві почали циркулювати чутки про ймовірність запровадження окремої валюти в цих областях і навіть про їх відділення від України. Панічні настрої швидко поширювалися, люди почали активно знімати заощадження з карткових рахунків. Тоді НБУ ввів стабілізаційні заходи, в тому числі – мораторій на зняття термінових вкладів. Постановою № 576 “Про тимчасові заходи щодо діяльності банків” вводилася заборона на дострокове зняття банківських депозитів [7]. Також були запроваджені обмеження, що стосувалися валютних операцій банків. Але введені вони були постфактум, у відповідь на заклики політиків з обох таборів зробити хоч щось з банками. Обмеження діяли протягом двох місяців – з листопада 2004-го по січень 2005-го року. Тоді мова йшла про рекомендаційний мораторій – деякі банки продовжували обслуговувати депозити. Зміни торкнулися і вищого керівництва НБУ – головою вдруге став Володимир Стельмах, що змінив на посаді Сергія Тігіпка (грудень 2002 – грудень 2004 рр.). Незважаючи на тривожні кризові явища на початку року, стан банківської системи поступово стабілізувався, чому посприяли економічні успіхи в різних сферах.

Основними здобутками макроекономічного розвитку України у 2005 р. насамперед стали зростання реальних доходів громадян, зниження рівня безробіття, уповільнення темпів інфляції, а також прискорення темпів залучення в Україну іноземного капіталу. Банки України суттєво збільшили кредитування економіки, безпрецедентно зросли депозити фізичних осіб.

У 2005–2006 рр. НБУ довелося докласти значних зусиль для забезпечення підтримки довіри до національної грошової одиниці. На грошово–кредитну політику в цей період впливали певні ризики, а саме: внутрішні системні ризики, пов'язані з нестійким економічним зростанням, необхідність використання адміністративного регулювання цін; ризики зовнішньої невизначеності України, політичні ризики, які провокували незбалансованість бюджету та необгрунтоване зростання бюджетних витрат. Значення внутрішніх факторів розвитку банківської системи поступово підвищувалось порівняно із зовнішніми. Цьому сприяло подальше зростання доходів населення, адаптація підприємств до реформ у фінансовій сфері та поліпшення їх фінансового стану, забезпечення надійної збалансованості бюджету, подальше підвищення рівня монетизації економіки та вжиття заходів щодо уповільнення інфляції. Проте подальше реформування економіки в 2006 р., підготовка вступу України до Світової організації торгівлі та розвиток політичної активності у зв'язку виборчим процесом супроводжувалися порушеннями фінансової стабільності та прискоренням інфляції. У таких умовах грошово–кредитна та валютно–курсова політика НБУ посилила стабілізаційну спрямованість з метою стримування зростання цін та сприяння економічному зростанню. Головними принципами політики НБУ в цей час були: виключна роль стійкості монетарного середовища у соціально–економічному розвитку країни; стабільність основних цілей і завдань, прозорість механізмів реалізації грошово–кредитної політики; послідовність та узгодженість у використанні інструментів, включаючи процентні ставки, обмінний курс, емісійні і мобілізаційні механізми для досягнення цінової стабільності як головного критерію ефективності грошово–кредитної політики; ефективна співпраця з іншими органами державної влади в межах компетенції для забезпечення стабільності національної грошової одиниці. Офіційний курс гривні в 2005–2006 р. завдяки цьому залишався стабільним – 5,05 грн. за долар.

2006 рік, незважаючи на складність економічної і політичної ситуації, був вдалим для банківської системи України. Продовжилось зростання капіталу, ресурсної бази українських банків, кредитування економіки. Також збільшилось використання систем електронних платежів, багато зроблено для залучення коштів фізичних і юридичних осіб. Наприклад, комерційний банк “Даніель” впродовж 2006 р. активно розвивав нові системи обслуговування електронних платежів (“Клієнт – Банк”, “SMS – banking”; “E–mail–banking” та інші). Для залучення депозитів юридичних осіб банк впровадив 3 нові депозитні програми, для депозитів фізичних осіб – 12 програм, у результаті чого обсяг строкових коштів клієнтів на рахунках банку зріс майже

на 30% [8, арк. 3]. Така політика проводилася й багатьма іншими банками.

2007 рік став справжнім випробуванням для Нацбанку. Особливістю 2007 року було збереження високих темпів економічного розвитку на фоні політичної напруженості, пов'язаної з парламентськими виборами. Проте банківська система України характеризувалася суттєвим поліпшенням як кількісних, так і якісних показників її розвитку [9, с. 1]. В Україні в першому півріччі виник надлишок валюти, НБУ довелося у величезних обсягах викуповувати долари з ринку для підтримки стабільності курсу гривні (хоча б на рівні 5,00 грн./долар). Для підготовки вступу України в СОТ було скасовано вимогу продажу Національному банку України 50% валютної виручки суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності при реалізації зовнішньоторговельних контрактів. Така політика посприяла тому, що протягом 2005–2007 років Україна отримала статус країни з ринковою економікою з боку ЄС та США, була скасована поправка Джексона–Вейніка, завершені переговори з найважливішими країнами–членами СОТ. Офіційний курс гривні протягом 2007 р. не змінився і становив 5,05 грн. за долар, хоча інфляційні процеси прискорились під впливом загальносвітових тенденцій до зростання цін на енергоносії та продовольство.

У 2007 р. зросли темпи залучення комерційними банками депозитних коштів, чому сприяла діюча система гарантування вкладів. Рішенням адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у лютому 2007 року було збільшено розмір відшкодування коштів вкладникам у разі банкрутства банку до 25 тис. грн., у серпні – до 50 тис. грн. Завдяки суттєвому зростанню ресурсної бази банки продовжували нарощувати обсяги кредитування. Абсолютний приріст кредитних вкладень у 2007 році був найбільшим за часів незалежності України, що позитивно впливало на динаміку економічного зростання в країні. У 2007 році банківський сектор України продовжував динамічно розвиватися, демонструючи значні темпи зростання за основними показниками. На кінець року капітал банків становив 10% до ВВП, загальні активи – 85% до ВВП, а зобов'язання – 75% до ВВП [9, с. 3]. За підсумками 2007 року, банки України отримали найбільший за всі роки існування банківської системи прибуток. Банківський сектор залишався інвестиційно привабливим, що підтверджувалося кількістю угод з продажу контрольних пакетів акцій банків, зокрема іноземним інвесторам. Протягом звітного року зберігалась тенденція до збільшення частки іноземного капіталу в банківському секторі України. Так, на кінець грудня в Україні діяло 47 банків, створених за участю іноземного капіталу, у тому числі 17 банків – зі 100% іноземним капіталом (на початок року – 35 та 13 одиниць). Відповідно зросла частка ринку, що належала банкам з іноземним капіталом.

Період 2008 р. позначився для української економіки двома важливими подіями: 1) 10 квітня 2008 р. Верховна Рада України ратифікувала договір про вступ до СОТ; 2) виникнення тяжкої фінансово–економічної кризи в світі і Україні і боротьба з її наслідками. Криза розпочалася з банкрутства великих фінансових установ

у США і швидко переросла у глобальну, призвівши до банкрутства європейських банків й різкого падіння біржових індексів і вартості акцій та товарів по всьому світу. В 2008 р. через економічну кризу, враховуючи несприятливий розвиток процесів у світовій економіці, штучно спровоковану недовіру населення до фінансового стану окремих банків та банківської системи в цілому, вплив депозитних коштів, залучення депозитів банками з жовтня 2008 р. значно зменшилось, виникла велика напруга на фінансовому ринку. Протягом 2008 р. банківський сектор розвивався в умовах впливу депозитів і погіршення якості активів [10, с. 3]. Національний банк України прийняв цілу низку нормативно-правових документів, спрямованих на забезпечення зростання резервів банків, збільшення частки довгострокових пасивів і рівня капіталізації, розкриття інформації про фактичних власників банків. З метою покращення рівня задоволення кредиторських вимог до банків-банкрутів, і, в першу чергу, задоволення вимог вкладників-фізичних осіб, Фонд гарантування вкладів підвищив розмір гарантованих відшкодувань до 150 тис. грн. кожному вкладнику ліквідованого банку, включаючи відсотки на день настання їх недоступності. Але НБУ не зумів справитись з інфляцією. У 2008 р. середній курс гривні щодо долара вивірив аж до 7,70 грн. за долар.

Попри певні негативні тенденції в розвитку банківської системи в даний період, спектр операцій, що здійснювали українські банки, був досить широким, причому існувала тенденція до збільшення їх різноманітності. Поряд з основними напрямками діяльності (розрахункові, кредитні, валютні операції), комерційні банки пропонували клієнтам широкий спектр послуг, що приносило їм великі прибутки: надання гарантій і поручительства клієнтам, розрахункове і касове обслуговування, довірчі (трастові), консультаційні, аудиторські, лізингові, факторингові послуги, операції з монетарними металами. Спостерігалась тенденція до універсалізації банків, що пояснюється впливом конкуренції. У рамках даної тенденції (при паралельному збереженні і розвитку спеціалізації) змінюється концепція взаємовідносин банків з клієнтами, створюються принципово нові напрямки розвитку банківської справи. Це виражається не тільки у збільшенні кількості пропонованих клієнтам послуг, а і в якісних змінах структури операцій, зниженні питомої ваги позико-збережних операцій та збільшенні обсягів операцій з цінними паперами.

При порівнянні розвитку української банківської системи у 2000–2004 і 2005–2008 роках передусім варто підкреслити спільні позитивні риси, що значною мірою впливали на підвищення рівня добробуту населення і сприяли розвитку економіки: впродовж обох періодів становище банків загалом було стабільним, хоч в їхньому функціонуванні все ще зберігалась низка недоліків і прорахунків. Конструктивні тенденції значно переважали над деструктивними, а кризові явища долались досить ефективно і швидко. Це дає змогу констатувати, що банківська система загалом виконала своє основне призначення: підтримання стабільного курсу національної грошової одиниці та кредитування економіки.

Разом з тим, обидва періоди мали низку відмінних рис, як позитивних так і негативних. Розвиток банківської системи у 2000–2004 рр. характеризувався відновленням після руйнівної економічної кризи, успішною реалізацією низки заходів з метою стабілізації ситуації, вдосконалення і реорганізації банків. Наслідком цих реформ став підйом банківської системи у 2001–2004 рр., що супроводжувався зростанням чисельності банків, збільшенням у кілька разів кількості банківських операцій, прибутковості банківської діяльності і відновленням довіри населення. До негативних рис даного періоду належать диспропорції в розміщенні банків, істотні перекося в їхній діяльності, відносно мала кількість банківських операцій (спричинена низьким рівнем доходів населення), неготовність керівництва здійснювати ринкові перетворення, що призводило до недостатнього кредитування економіки і надмірного розвитку лихварства.

Період 2005–2008 рр. також розпочався з післякризового відновлення (хоча соціально-політична криза кінця 2004 – початку 2005 р. завдала значно меншого удару банківській системі, ніж економічна криза 1998–1999 рр.). На відміну від попередніх років, у цей час склалися дуже сприятливі умови для функціонування банків, адже економіка країни швидко зростала, збільшилися реальні доходи громадян і об'єми іноземних інвестицій. Вдала стабілізаційна політика НБУ сприяла збереженню курсу гривні на старому рівні і заснуванню Фонду гарантування вкладів. У результаті кількісні й якісні показники роботи банків постійно зростали, збільшувалися об'єми залучених депозитів та кредитування економіки і населення, розширювався спектр банківських послуг. Найбільш успішним для банків став 2007 р., коли вони отримали найбільший за роки незалежності України прибуток і прискорили темпи залучення іноземного капіталу. Також можна стверджувати, що порівняно з 2000–2004 рр., у 2005–2008 рр. комплекс негативних явищ в розвитку банківської системи був помітно пом'якшений, хоча й не подоланий остаточно. Зокрема, зменшились диспропорції у територіальному розміщенні банківських установ, зросли об'єми кредитування економіки, збільшилась кількість і різноманітність банківських операцій.

Отже, 2000–2008 рр. стали добою післякризового відновлення і подальшого динамічного розвитку вітчизняної банківської системи, що завершилася з початком у 2008 р. світової фінансово-економічної кризи, яка принесла нові виклики і загрози й ознаменувала собою початок наступного етапу в історії українського банківництва. Цей період, умовно позначений дослідниками як “Розвиток в умовах перманентної кризи”, триває й до сьогодні.

Список використаних джерел

1. Розвиток економіки та банківської системи України. Інформаційно-аналітичні матеріали. – К. : НБУ, 2004. – 64 с.
2. Постанова Правління НБУ № 368 від 28.08.2001 р. “Про затвердження Інструкції про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків” // Офіційний вісник України. – 1998. – № 21. – С. 74.
3. Костюченко О.А. Банківське право України / О.А. Костюченко. – К. : А.С.К., 2006. – 624 с.
4. Версаль Н.І. Розвиток системи комерційних банків в Україні і Росії в 2000–2006 рр. / Н.І. Версаль // Фінанси України. –

2007. – № 2. – С. 97–104.

5. Лютий І.О. Грошово-кредитна політика в умовах перехідної економіки / І.О. Лютий. – К. : Атика, 2000. – 240 с.

6. Швайка М.А. Шляхи докорінної перебудови і реформування банківської системи України / М.А. Швайка. – К. : Вид. Київського міжнародного університету, 2004. – 52 с.

7. Ормосадзе М. Як революція позначиться на фінансовій системі / Маргарита Ормосадзе [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/news/~313990>.

8. Архів ПАТ Комерційний банк “Даніель”. – Ф. 4. Загальна інформація про діяльність банку за 2006 р. – Оп. 2. Фінансова звітність. – Спр. 2. Звіт про фінансові результати. – 2006 р. – 12 арк.

9. Річний звіт Національного банку України за 2007 рік / За ред. А.В. Шаповалова. – К. : Департамент статистики та звітності НБУ, 2007. – 199 с.

10. Річний звіт Національного банку України за 2008 рік / За ред. А.В. Шаповалова. – К. : Департамент статистики та звітності НБУ, 2007. – 204 с.

References

1. Rozvytok ekonomiky ta bankivs'koyi systemy Ukrainy. Informatsiyno-analitychni materialy. – K. : NBU, 2004. – 64 s.

2. Postanova Pravlinnya NBU № 368 vid 28.08.2001 r. “Pro zatverdzhennya Instruksiyi pro porядok rehulyuvannya ta analiz diyal'nosti komertsyinykh bankiv” // Ofitsiynyy visnyk Ukrainy. – 1998. – № 21. – S. 74.

3. Kostyuchenko O.A. Bankivs'ke pravo Ukrainy / O.A. Kostyuchenko. – K. : A.S.K., 2006. – 624 s.

4. Versal' N.I. Rozvytok systemy komertsyinykh bankiv V Ukraini i Rosiyi v 2000–2006 rr. / N.I. Versal' // Finansy Ukrainy. – 2007. – № 2. – S. 97–104.

5. Lyuty I.O. Hroshovo-kredytна polityka v umovakh perekhidnoyi ekonomiky / I.O. Lyuty. – K. : Atyka, 2000. – 240 s.

6. Shvayka M.A. Shlyakhy dokorinnoyi perebudovy i reformuvannya bankivs'koyi systemy Ukrainy / M.A. Shvayka. – K. : Vyd. Kyivskogo mizhnarodnoho universytetu, 2004. – 52 s.

7. Ormosadze M. Yak revolyutsiya poznachyt'sya na finansoviy systemi / Marharyta Ormosadze [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://news.finance.ua/ua/news/~313990>.

8. Arkhiv PAT Komertsyinyy bank “Daniel”. – F. 4. Zahal'na informatsiya pro diyal'nist' banku za 2006 r. – Op. 2. Finansova zvitnist'. – Spr. 2. Zvit pro finansovi rezul'taty. – 2006 r. – 12 arkh.

9. Richnyy zvit Natsional'noho banku Ukrainy za 2007 rik / Za red. A.V. Shapovalova. – K. : Departament statystyky ta zvitnosti NBU, 2007. – 199 s.

10. Richnyy zvit Natsional'noho banku Ukrainy za 2008 rik / Za red. A.V. Shapovalova. – K. : Departament statystyky ta zvitnosti NBU, 2007. – 204 s.

Reznik I. S., postgraduate student, Kyiv National Taras Shevchenko University (Ukraine, Kiev), lexx2009@ukr.net

The development of the banking system of Ukraine in 2000–2008

The purposes of article are reconstruction and comparison of the development of Ukrainian banking system in 2000–2004 and 2005–2008 and determine the degree of influence on its course of political crisis in the late 2004. When writing the article the author used the following scientific methods: analysis, synthesis, comparison, system-structural analysis, deduction, induction.

The author concluded that the explored periods have many common positive and negative features. Both began from the overcoming of the consequences of crises (economic 1998–1999 and political 2004 respectively) and marked by subsequent dynamic development of the domestic banking system, which took place under favorable socio-economic conjuncture. Similarly, for both periods inherent preservation of a number of systemic problems that emerged in the early 1990s. However, they have quite a few distinctive features that define the specificity of socio-economic processes at that time. The author stresses that the National Bank played a crucial role in stabilizing of the situation and creating of the conditions for dynamic economic development. The study provides valuable information that will help to better understand the origins and nature of the phenomena occurring in the banking industry today.

Keywords: history of Ukraine, the banking system, the National Bank of Ukraine, commercial bank.

Reznik I. S., аспирант, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), lexx2009@ukr.net

Развитие банковской системы Украины в 2000–2008 гг.

Целью статьи является реконструкция и сравнение процесса развития отечественной банковской системы в 2000–2004 и 2004–2008 гг. и выяснение степени влияния на его ход политического кризиса конца 2004 г. В процессе написания статьи использовались следующие методы научного познания:

анализ, синтез, сравнение, системно-структурного анализа, дедукции, индукции.

Автор пришел к выводу, что исследуемые периоды имеют много общих положительных и отрицательных черт. Оба начались с преодоления последствий кризисов (экономического 1998–1999 гг. и политического 2004 г. соответственно) и ознаменовались дальнейшим динамичным развитием отечественной банковской системы, происходившем при благоприятной социально-экономической конъюнктуре. Так же, для обоих периодов свойственно сохранение ряда системных проблем, возникших еще в начале 1990-х годов. Однако они имеют и немало отличительных черт, определяющих специфику протекания социально-экономических процессов в то время. Автор подчеркивает, что НБУ сыграл решающую роль в стабилизации ситуации в стране и создании условий для динамичного экономического развития. Исследование предоставляет ценную информацию, которая поможет лучше понять истоки и природу явлений, происходящих в банковской сфере в наше время.

Ключевые слова: история Украины, банковская система, Национальный банк Украины, коммерческие банки.

* * *

УДК 070.061.2–053.6(477)“1989/2013”

Бобровник Ю. В.

кандидат історичних наук, керівник відділу підтримки освітніх ініціатив, професійного розвитку та кар'єри, ДВНЗ “Переяслав–Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди” (Україна, Переяслав–Хмельницький), neasmo@ukr.net

ВИНИКНЕННЯ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ (1989–2013 РР.)

Висвітлюється історія виникнення засобів масової інформації молодіжних громадських організацій в Україні (1989–2013 рр.). Метою статті є спроба висвітлити причини виникнення засобів масової інформації молодіжних громадських організацій в Україні. З'ясовано, що обрана тема не має достатнього наукового висвітлення.

Головною причиною створення ЗМІ була потреба молодіжних організацій у засоби незалежного висвітлення власної діяльності, впливу на цільову аудиторію, закріплення свого місця серед різних політичних та громадських рухів. Етапи розвитку ЗМІ молодіжних громадських організацій напряму залежали від розвитку інформаційних технологій в Україні. Відповідно до цього автором запропонована періодизація становлення інформаційного простору молодіжних громадських організацій, яка має умовний характер.

Методологічною основою роботи є універсальні принципи історизму, об'єктивності, системного аналізу фактів та подій, критичного підходу до джерел, що передбачають цілісний усебічний підхід до вивчення обраної теми. При підготовці статті використовувалися наступні методи: проблемно-хронологічний, історико-порівняльний, метод системного та комплексного підходу.

Ключові слова: засоби масової інформації, молодіжна громадська організація, друковані засоби масової інформації.

Успішність організації залежить від рівня ефективності висвітлення її діяльності. Із проголошенням незалежності України кожна громадська ініціатива отримала право висвітлювати власну діяльність будь-яким чином та засобами, що не суперечили Конституції та законам України. Незалежність України викликала розвиток громадського суспільства, так званого “третього сектору” економіки. Розбудова демократичного суспільства спровокувала виникнення значної кількості політичних партій та громадських організацій. І як наслідок, виникла конкуренція за вплив на думку пересічного громадянина між політичними партіями, громадськими та релігійними організаціями, різними суспільними рухами та молодіжними громадськими об'єднаннями. Рівень впливу сучасних інформаційних медіа на свідомість та громадянську позицію пересічних українців є вагомим, тому висвітлення історії виникнення та становлення молодіжного інформаційного простору є досить актуальним. Значимість дослідження зростає у зв'язку з тим, що